

ምዕራፍ ሰለሰተ

ከባቢና

ውዕኢታት`ዘ ምዕራፍ

ተምሃሮ ነዚ ምዕራፍ ምስተምሃርኩም

- ቀንዲ ዓይነት እፅዋትን እንስሳት ዘገዳምን ምስ ሜላታት ዕቀባን ትርድኡ።
- ሳዕቤን ቅልጡፍ ዕብዮት በዝሒ ህዝቢ ኣብ እፅዋትን እንስሳት ዘገዳምን ትግንዘቡ።

ብቕዓታት እዚ ምዕራፍ፡-

ተምሃሮ እዙይ ምዕራፍ ምስተምሃሩ እዞም ዝስዕቡ ብቕዓታት ትጭብጡ፡፡

- ◆ ቀንዲ ዓይነታት እፅዋት ተፈጥሮ ኢትዮጵያ ንቀርኒ ኣፍሪካን ተለልዩ።
- ◆ ቀንዲ ዓይነታት እንስሳት ዘገዳም ኢትዮጵያን ቀርኒ ኣፍሪካን ተዝርዝሩ።
- ◆ ልሙድን ብርቂ እንስሳን ኢትዮጵያን ቀርኒ ኣፍሪካን ትመምዩ።
- ◆ ረብሓ እፅዋት ተፈጥሮን እንስሳት ዘገዳምን ኣብ ኢትዮጵያን ቀርኒ ኣፍሪካን ተረጋግፁ።
- ◆ ረብሓ ምሕላው መንበሪን እንስሳት ዘገዳምን ተርድኡ።
- ◆ እፅዋትን እንስሳት ዘገዳምን ንምንታይ ከምዝሕለው ተብርሁ።
- ◆ ሳዕቤን ቅልጡፍ ዕብዮት በዝሒ ህዝቢ ኣብ እፅዋትን እንስሳት ዘገዳምን ትትንትኑ።
- ◆ ኣብ ንጥፊታት ዕቀባ ከመይ ከምዝሰተፉ ትፈልጡ።
- ◆ ቐንዲ ሜላታት ኣተዓቓቕቕባ እፅዋት ተፈጥሮን እንስሳት ዘገዳምን ትገልፁ። ነዞም ንጥፊታት ምስ ከባቢኦም ወይ ፍሉጥ ከባብታት የዛምዱን ኣብ ዕቀባ ትሳተፉን።
- ◆ ንረብሓ ብርቂ እንስሳት ኢትዮጵያ ኣድናቆት ተርእዩ።

መጽተዊ

ተምሃሮ አብ ምዕራፍ ሓደ ትምህርቲ ሕብረተሰብ 5% ክፍሊ ብዛዕባ መርክቦ ቐርኒ ኣፍሪካ ተምሃርኩም ነይርኩም ኢኹም። ኣብዚ ምዕራፍ ሰለስተ ድማ መቐፀልታ ምዕራፍ ሓደ ዝኾነ ብዛዕባ ኣብ ቐርኒ ኣፍሪካን ኢትዮጵያን ዝርከቡ እፀዋት ተፈጥሮን እንስሳት ዘገዳምን ክትመሃሩ ኢኹም። ኣብ ቐርኒ ኣፍሪካ ዝርከቡ እፀዋት ተፈጥሮን እንስሳት ዘገዳም ዝንፀረሉ፣ ረብሐኦም ብሕልፊ ብመንፅር ምሕላው ሚዛን ተፈጥሮን ብመዳይ ቱሪዝም ዝርከብ እቶት ዝበርሃሉን ምዕራፍ'ዩ። ኣብ መወዳእታ'ዚ ምዕራፍ ድማ ቐልጡፍ ዕብዮት በዝሒ ህዝቢ ኣብ ልዕሊ እፀዋት ተፈጥሮን እንስሳት ዘገዳምን ዝህልዎ ፀቕጥን ሳዕቤንን ዝንፀረሉን ንምዕቃዎም ክግበሩ ዝግበኦም ምንቅስቓሳትን ዝቐርቡሉ'ዩ። እዚ ምዕራፍ ብካርታታት፣ ስእልታትን መልመድታትን'ውን ስለተሰነዩ ንምርድኡን ንክተፅንዑን ኣዐርዩ ሓጋዛይ ኣግባብ ከምዘለዎ ተሓሲቡ ዝተዳለወ'ዩ።

3.1 ቀንዲ ዓይነታትን ረብሐን እፀዋትን እንስሳት ዘገዳምን

3.1.1 ቀንዲ ዓይነታት እፀዋት ተፈጥሮ

ኣብ ዓለም ዝርከቡ ዝተፈላለዩ ዓይነታት ተኸሊ እፀዋት ይበሃሉ። እፀዋት ተፈጥሮ እንታይ እዮም?

ብዘይ ወዲሰብ ኢድ ኣእታውነት ብተፈጥሮ ዝባቐሉ ተኸልታት እፀዋት ተፈጥሮ ይበሃሉ። ወዲሰብ ተኸልታዎም ዝባቐሉ ድማ ሰብ-ተኸል እፀዋት ይበሃሉ። ኣብ ሃገራት ቐርኒ ኣፍሪካ ዝተፈላለዩ ዓይነት እፀዋት ተፈጥሮ ይርከቡ።

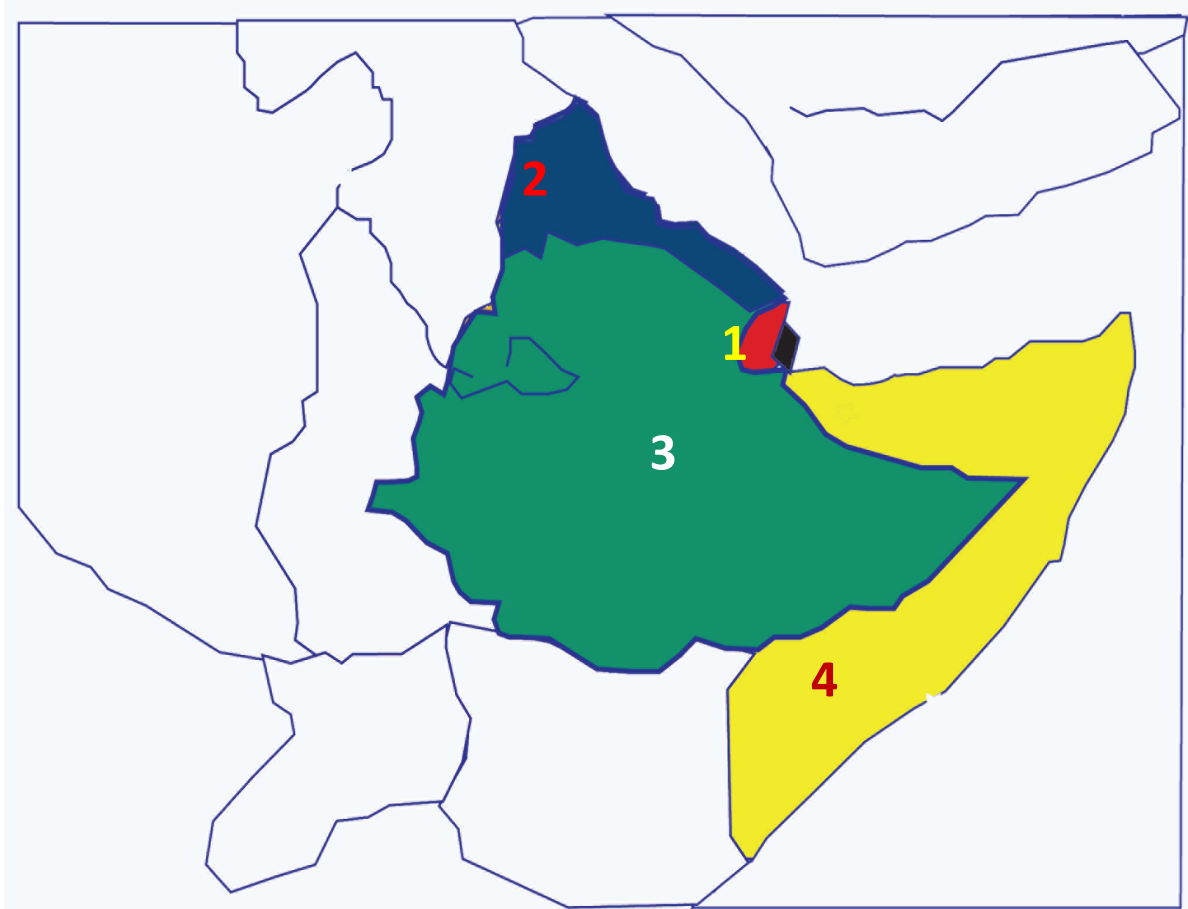
ኣብ ዝርገሐ እፀዋት ተፈጥሮ ፅዕንቶ ዝሕድሩ ነገራት፡-

ዝርገሐ እፀዋት ተፈጥሮ ካብ ቦታ ናብ ቦታ ዝተፈላለዩ እዮ። ኣብ ገለ ኸባቢታት ፅዕኑ ደኒ እንትህልው ኣብ ካሊኦ ኸባቢ ድማ ብሳዕሪ ምድሪ ዝተሸፈነ ወይድማ ሓውሲ ምድረበዳ ኾይኑ ይርከብ።

ተምሃሮ ንምንታይ እዩ ዝርገሐ እፀዋት ተፈጥሮ ኣብ ምድርና ሓደ ዓይነት ዘይኮነ? እስኪ ብጉጀለ ኾይንኩም ብዕመቀት ተመያየጡሉ።

ንዝርገሐ እፀዋት ተፈጥሮ ፅዕንቶ ካብዘሕድሩ ነገራት እቶም ቀንዲ ዝስዕቡ እዮም።

- ◆ መጠን ዝናብ
- ◆ መጠን ረስኒ
- ◆ ዓይነትን ልመዕነትን ሓመድ
- ◆ ብራኽ
- ◆ ንፋስን ኢድ ኣእታውነት ወዲሰብን እዮም።

ካርታ 3.1 ሃገራት ቀርኒ ኣፍሪካ

ተምሃሮ እስቲ ኣብ ካርታ 3.1 ካብ ቁፅሪ 1 እስኪ 4 ተገለጾን ዘለዎ ሃገራት ብመሰረት ዝተወሃበን ቁፅሪ ስመን ዘርዝሩ?

ቀርኒ ኣፍሪካ ዝበሃላ ሃገራት ኢትዮጵያ፣ ጅቡቲ፣ ሱማሊያን ኤርትራን ዘጠቓልል ከባቢ ምዃኑ ኣብ ምዕራፍ ሓደ ተምሃርኩም ኢኹም። ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካን ኢትዮጵያን ካብ እፅዋት ምድረበዳን ሓውሲ ምድረበዳን ጅሚሩ ክሳብ ኣብ በረኽቲ ቦታታትን ጫፍ ዓብይቲ ጎቦታትን ዝርከቡ ዝተፈላለዩ ዓይነት እፅዋት ተፈጥሮ ይርከቡ። ኣብ ሽንጥሮ ሩባታት እውን ሩባ ቦቆል እፅዋት ተፈጥሮ ይርከቡ።

© Not to be

ሰእሊ 3.1 እፅዋት ተፈጥሮ ቀርኒ አፍሪካ

ዱር፣ ሳዕሪ መሬትን ምድረበዳን

አብ ቀርኒ አፍሪካ ዝርከቡ ዝተፈላለዩ እፅዋት ተፈጥሮ ብዋናነት አብ ሰለስተ ጉጅለ ከፊልካ ምርአይ ይካኣል። ንሳቶም ውን ዱር፣ ሳዕሪ መሬትን እፅዋት ምድረበዳን ሓውሲ ምድረበዳን እዮም። ተምሃሮ አብ ከባቢኹም እንታይ ዓይነት እፅዋት ተፈጥሮ ይርከቡ። እስቲ አብ ከባቢኹም ብተፈጥሮ ዝሰቐሉ እፅዋት ዝርዝርዎም።

ዱር ዝባሃል አእዋም ፅዕቕ ኢሎም ዝሸፈንዎ ከባቢ እዩ። ሳዕሪ መሬት ዝባሃል ሳዕርን ኣናእሽተይ አእዋምን ተሓዋዊሶም ዝርከቡሉ እንትኾን እፅዋት ምድረ በዳ ድማ ከም ቆልቋልን ቆጥቋጥን ዝበሉ ዝሰቐሉሉ እዮም። አብ ኢትዮጵያ ዓይነት እፅዋት ብብራኽን ዓመታዊ መጠን ዝናብን ከባቢ ዝበውሰን እዩ። በዚ ምክንያት አብ መታሕት ልዑል መጠን ረስኒ ዝገወፋ አብ ዝተፈላለዩ ብራኽ ዘለዎም በረኽቲ ቦታታት ድማ ዝተፈላለዩ ዓይነት እፅዋት ይርከቡ። ንሳቶም ውን ከም እፅዋት ጫፍ ነዋሕቲ ጎቦ /አፍሮአልፓይን/ ዱር በረኽቲ ቦታታት፣ እፅዋት፣ ሳዕሪ መሬት፣ እፅዋት ምድረበዳን ሓውሲ ምድረበዳን እፅዋት ጀቕጀቕ ቦታታት እዮም። እፅዋት ሳዕሪ መሬት ብመንፅር ዝርከቡሉ ብራኽ አእዋም ሳዕሪ መሬት፣ ብራኽ ሳዕሪ መሬትን ሳዕሪ መሬት ጎቦን ይርከቡዎ።

ንጥፈት

1. ተምሃሮ እስኪ አብ ከባቢኹም ዘለዉ ዓይነታት እፅዋት ተፈጥሮን ሰብ ተክል እፅዋትን ነንበይኖም እናገበርኩም ዘርዘርኩም ፀሓፍዎም።
2. እቶም እፅዋት ተፈጥሮ አብ ከባቢኹም ብበዝሒ ዶ ይርከቡ? ኣዝዩ ትሑት እንተኾይኑ እቲ ምክንያት እንታይዩ?

ሰእሊ 3.2 እፅዋት ኢትዮጵያ

3.1.2 እፅዋት ኢትዮጵያን ቀርኒ አፍሪካን

ኢትዮጵያ ዝተፈላለዩ ብራሽን ነባሪ አየርን ስለዘለዋ ዝተፈላለዩ ዓይነት እፅዋትን እንስሳት ዘገዳምን ዝርከብዎ ሃገር እያ።

ዱር ቀርኒ አፍሪካ

እዞም ዓይነት እፅዋት ተፈጥሮ ዓበይትን ፅዕቕ ዝበለ ተፈጥሯዊ እፅዋት ዝሓዘ ከባብታት እንትኾኑ መብዛኦቱ ግዘ ዝናብን ልመዕ ሓመድን ኣብ ዝርከቦ ከባብታት ዝርከቡ እዮም። ኣብ ሃገርና ኢትዮጵያ ምዕራባውን ደቡባውን ክፋላት ሓልሓሊፎም ይርከቡ። ኣብ ክልልና ትግራይ ድማ ደኒ ሕጉምብርዳን ዴስኢን ብዋናነት ዝጥቀሱ እዮም። ኣብዚ ዝካተቱ ዓይነት እፅዋት ዓርቃይ፣ ፅሕዲ፣ ኣውሊዕ፣ ዝግባን ኮሶን ብበዝሒ ይርከቡ።

ሳዕሪ መሬት ቀርኒ አፍሪካ

ነዋሕትን ሮጎድትን ሳዕርታት (ሳዕሪ ሓርማዝ) ሓልሓሊፎም ድማ ከም ሰራው ዝርከብዎ ከባቢ እንትኾን ኣብ ሃገርና ከባብታት ሓጓፍ ሸንጥሮ ጋምቤላ፣ ቤንሻንጉል ጉሙዝን ምዕራብ ትግራይን ኣብ ምብራቓዊ ክፋል ሃገርና በበዝሒ ይርከቡ።

እፅዋት ምድረበዳን ሓውሲ ምድረበዳን ቀርኒ አፍሪካ

እዞም ዓይነታት እፅዋት ተፈጥሮ ትበሃሉ መጠን ዝናብ (ትሕቲ 600 ሚ.ሜ) ኣብዘለዎ ከባብታት ዝርከቡ እንትኾን ኣብ ከባብታት ዓፋርን ኡጋዴንን ብበዝሒ ይርከቡ። ሓያል ዋዲ ናይ ምፅዋር ዓቕሚ ዘለዎም ዓይነታት ተኸሊ እዮም።

ንጥፈት

1. ኣብ ክልልና ደኒ ኣበይ ክባቢ ይርከብ?
2. ብመንግስቲ ዝሕለው ደኒ ኽ ኣበይ ክባቢ ይርከብ?

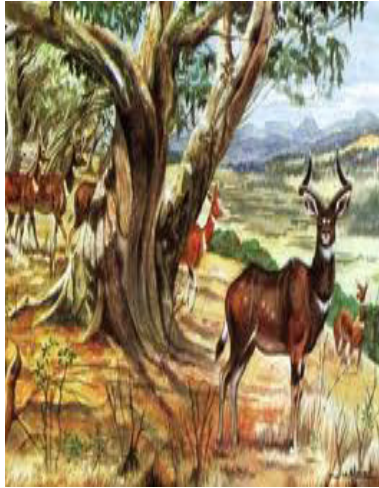
3.1.2 ዓይነታት እንስሳት ዘገዳም

ኣብ ክባቢ ቀርኒ ኣፍሪካ ዝተፈላለዩ ክባቢ ኣየርን እፅዋት ተፈጥሮን ምህላው ዓብዪ ተራ ኣለዎ። ኣብ ሃገርና ኢትዮጵያ ዝርከቡ እንስሳት ዘገዳም ኣብ ሽዱሽተ ክፋፊልካ ምርኣይ ይክኣል። ንሳቶም ውን፡-

- 1 ኣብ መብዛሕቲ ቦታ ዝርከቡ ከምኒ ዝብዑ፣ ቡኻርያ፣ ማንትለ፣ ወዘተ
- 2 በሳዕሪ መሬት ኣብዝበዝሑ ክባቢ ዝርከቡ ከምኒ ዘራፍ፣ ዜብራ፣ ኣጋዘን ሓርማዝ፣ ሰሳሕ ዝመሳሰሉ ሳዕርን ቆፅላ መፅልን ዝበልፀ ከምኡ ውን ኣንበሳ፣ ዓርዓር ኑብሪ፣ ኣቦሽማን ሲጋ ዝበልፀን
- 3 ኣብ እፅዋት ዝንጠላጠሉ ከምኒ ህበይ፣ ወዓግ፣ ጉሬዛ ወዘተ
- 4 ኣብ ማያዊ ኣካላት ዝርከቡ ከምኒ ጉማረ፣ ሓርገፅ ...
- 5 ኣፅዋፍ መብዛሕትኦም ኣብ ከባብታት ሓንፍ ሸንጥሮ ይርከቡ።
- 6 ኣብ ኢትዮጵያ ጥራሕ ዝርከቡ ብርቂ እንስሳት ዘገዳም እዮም።

ዋልያ

ኒያላ

ጭላዳ

ቀይሕ ቡኻርያ

ቆርኪ

ሰኔ 3.3 አብ ኢትዮጵያ ጥራሕ ካብ ዝርከቡ እንስሳት ዘጋዳም ገሊኦም

አብ ኢትዮጵያ ጥራሕ ዝርከቡ 7 ዘጥብዉ እንስሳት ዘገዳምን 25 ዓይነታት ኣዕዋፍን ከምዘለዉ ትፈልጡ ዶ? እዞም ዓይነታት እንስሳት ዘገዳምን ኣዕዋፍን ብኣብዝሓ ኣብ ደቡብ፣ ምዕራብን ሰሜናዊ ከባብታት ሃገርና ይርከቡ።

አብ ሃገርና ጥራሕ ዝርከቡ ብርቂ እንስሳት ዘገዳምን ዝርከቡሉ ከባብን

- ዋልያ ኣብ እምባታት ሰሜን (ጎንደር)
- ንያላ ኣብ እምባታት ባሌ
- ጭላዳ ባቡን ኣብ እምባታት ሰሜን
- ቆርኪ ኣብ ነጭ ሳር ፓርክ (ደቡብ ኢትዮጵያ)
- ቀይሕ ቡኻርያ ኣብ እምባታት ሰሜንን ባሌን
- ድኩላ ምኒሊኽ ኣብ እምባታት ሰሜንን ባሌን
- ኣድጊ በረኻ ኣብ ከባብታት ዓፋርን ደቡብ ምብራቕ መታሕትን ይርከቡ። ተምሃሮ ኣድጊ በረኻ ዝበሃል ካብ ዜብራ ዝተፈለዩ ሾይኑ መልክዑ ንኣድጊ ዘቤት ይመስል። እንስሳት ዘገዳም ንኸጠፍኡን ክስደዱን ምኽንያት ካብ ዝኾኑ እቶም ቀንዲ

- ብርሰት እፅዋት ተፈጥሮ
- ዘይሕጋዊ ሃደን
- መንበሪ እንስሳት ዘገዳም ዝኾነ ክባቢ ማሕበረሰብ ንመግሃጫ እንስሳት እንትጥቀምሉ
- ባርዕ ሓዊ
- ብሰንኪ ድርቂ ዝፍጠር ሕፅረት ማይን ምግብምን እዮም።

ተምሃሮ ኣብ ላዕሊ ካብዝተጠቐሱ ምኽንያታት እንታይ ትግንዘቡ? ኩሎም ፀገማት ብምንታይ ምኽንያት ዝተፈጠሩ ይመስለኩም? እዚኦም ብወዲሰብ ኢድ ኣእታውነት ዝፍጠሩ እዮም።

አድጊ በረኻ

ዜብራ

ስእሊ 3.4 አድጊ በረኻን ዜብራን

3.1.3 ረብሓ እፅዋት ተፈጥሮን እንስሳት ዘገዳምን

ረብሓ እፅዋት ተፈጥሮ

እፅዋት ተፈጥሮ እንታይ ረብሓ ኣለዎም? እስቲ ተመያየጥሉ። እፅዋት ዝተፈላለዩ ዓይነት፣ ጥቕሚ ኣለዎም። ንኣብነት

- ◆ ንሱብን እንስሳትን ፍልፍል ምግቢ እዮም፤
- ◆ መንበሪ እንስሳት ዘገዳም እዮም፤
- ◆ ሓመድ ብውሕጅ ተፀሪጉ ከይኸይድ ይዕቅቡ፤
- ◆ ንመስርሒ ገዛን ናውቲ ገዛን ይጠቐሙ፤
- ◆ ንሓዊ፣ ፍልፍል ሰብን እንስሳትን ዘተንፍስዎ ኦክስጅንን ንዝመሳሰሉን ይጠቐሙ።
- ◆ ዝኖብ ብምስሓብ ጠሊ ይውስኹ፤
- ◆ ክባቢ ኣየር የረጋግፁን ብኸለት ኣየር ይንክዩን እዮም።

ረብሓ እንስሳት ዘገዳም

ረብሓ እንስሳት ዘገዳም ከ እንታይ እዩ? እስቲ ተመያየጡሉ። ካብ ሃገር ወፃኢን ካብ ውሽጢ ሃገርን ንዘም እንስሳት ዘገዳም ብምርኣይ መንፈሶም ከህድሱ ንዝደልዩ ዑደተኛታት ይሰሙ። ካብ ዑደተኛታት ድማ ብዙሕ ኣታዊ ገንዘብ ክርከብ ይኸእል። ብሓፈሻ ቱሪዝም ክምዕብል ይገብር።

ስለዚህ እጅግ የሚታዩ ምሕላው መንበሪ እንስሳት ዘገዳም ምሕላው እዩ። እንስሳት ዘገዳም ምሕላው ድማ ብኻልእ ገፁ እጅግ የሚታዩ ከይብርሱ ምሕላው እዩ። እዚ ድማ ሚዛን ተፈጥሮ እጅግ የሚታዩ እንስሳት ዘገዳምን ዝሕለወሉ ኩነታት ዝፈጥር እዩ። ንእጅግ የሚታዩ ንእንስሳትን ጠቓሚ ዝኾነ ኦክስጅን ዝተብሃለ ኣየር የምርቱ። ብተመሳሳሊ እንስሳትን እጅግ የሚታዩ ምግብም ንምስራሕ ኣድላዩ ዝኾነ ካርቦን ዳይ ኦክሳይድ ይምግብዎም። ካብ እንስሳት ዝርከብ ድኹዲ ንዕብየት እጅግ የሚታዩ ተፈጥሮ ከም ማዕድን ኾይኑ የገልግል። ካብዚ ብተዋሳኺ እንስሳት ዘገዳም ዝርከቡሉ ከባቢ መብሃሕትኡ ግዘ ስለዝኸለል እጅግ የሚታዩ እቲ ከባቢ ካብ ብርሰትን ጨፍጫፍን ይድሕን። እዚ ድማ ሚዛን ተፈጥሮ እጅግ የሚታዩ እንስሳት ዘገዳምን ዝሕለወሉን ነንባዕሎም እናተደጋገፉ ዝቕፅሉሉን ኩነታት ይፍጠር።

ሓረስቶትን እንስሳት ዘገዳምን ከመይ ተሳኒዮም ክነብሩ ይኸእሉ? ሓረስቶትን እንስሳት ዘገዳምን ተሳኒዮም ክነብሩሉ ዝኸእሉ ሓረስቶት መንበሪ እንስሳት ዝኾነ እጅግ የሚታዩ ከይበረሰ ሓሊዮም ምንባር እንትኸእሉ እዩ። ብኻልእ ገፁ ድማ ሓረስቶት ካብ ሓደጋ እንስሳት ዘገዳም ዓርሶምን ዘራብሕዎም እንስሳት ሓሊዮም ምንባር እንትኸእሉ እዩ።

ተምሃሮ ልዕል ክብል እንስሳት ዘገዳም ንምዕባል ቱሪዝም ከምዝጠቅም ተማሂርኩም ኣለኹም። ቱሪዝም እንታይ እዩ? ቱሪዝም ንማሕበረሰብን እንስሳት ዘገዳምን ዘለዎ ረብሓ እንታይ እዩ?

ቱሪዝም ናይ ውሽጢ ዓዲ ወይድማ ናይ ወፃኢ ሃገር ዑደተኛታት ተፈጥሮአዊ ወይድማ ሰብ ስራሕ ሓድግታት ብምርኣይ መንፈሳዊ ድልዎቶም ዘህድሱሉ እዩ። ቱሪዝም እቶት ሸርፊ ወፃኢ የዕብይ። ምዕባል ህንፃት ሆቴላት፣ ዝርግሐ መሰረተ ልምዓት ፅርግያ፣ ዝርግሐ ኤሌክትሪክን ቴሌኮሙኒኬሽንን የተባብዕ። ኣብ ሞንጎ ሃገራትን ህዝብታትን ዘሎ ርክብን ባህልን የጠናኸር። እንስሳት ዘገዳም ብኣግባቡ ክዕቀቡን ክንክን ክግበረሎምን የተባብዕ። ማሕበረሰብ እቲ ከባቢ ተጠቓሚ ዝርግሐ እቶም መሰረተ ልምዓትን በዚኣም ኣቢሎም ዝፍጠሩ ዕድል ስራሕትን ይኸውን። መንበሪ እንስሳት ዘገዳም ዝኾነ እጅግ የሚታዩ ተፈጥሮ ዑደተኛታት ንምሳፍብ ክንክን እንትግበረሉ ጠሊ እቲ ከባብን ልሙዕነት መሬትን ይውስኽ በዚ ምክንያት ሓረስቶት ፍርያት ዝራእዮምን ዘራብሕዎም እንስሳት ዘቤትን ስለዘዓቢ ኣብ መነባብርኦም ተጠቀመቲ ይኾኑ ካብ ሃገራት ቀርኒ ኣፍሪካ ኢትዮጵያ ዝሓሸ ምዕባል ቱሪዝም ዘለዎን ተረባሒት ቱሪዝምን እዩ።

ንጥፈት

- ☉ ኣብ ኢትዮጵያ ሓደ መስሕብ ዑደተኛታ ዝኾነ ቦታ ወሲድኩም ቱሪዝም ንኢትዮጵያ ብኸመይ ከምዝጠቅማ ፀብፃብ ንኸፍሊ ኣቕሪብኩም ተመያየጡሉ።
- ☉ ኣብ ከባቢኹም ናብዘሎ በዓል ሞያ ክንክን ሓድግታት ወይድማ ሃፍቲ ተፈጥሮ ብምኻድ ፀገማት ቱሪዝምን ክውሰዱ ዝግብኦም ስጉምትታትን (መፍትሒ ሓሳባትን) ብፀብፃብ መልክዕ ኣብ ክፍልኹም ኣቕርቡ።

መልመዳ 3.1

ካብ ዞም ዝሰዕቡ ሕቶታታ ነቶም ትኽክል ዝኾኑ 'ሓቂ' ነቶም ትኽክል ዘይኮኑ ድማ 'ሓሶት' ብምባል መልሱ።

- 1 እጸዋት ተፈጥሮ ዝበሃሉ ከም ኣእዋም፣ ሳዕሪ፣ ኣሕምልትን ፍረምረን ዝሓወሰ እዩ።
- 2 ኣብ ሃገራት ቀርኒ ኣፍሪካ ሓደ ዓይነት እጸዋት ተፈጥሮ እዩ ዝበቅል።
- 3 ኣብ ዝርግሐ እጸዋት ተፈጥሮ ዕጸዋት ተፈጥሮቶ ካብ ዘሕድሩ ነገራት ሓደ መጠን ዝኖብ እዩ።
- 4 ኣእዋም ዕዕቕ ኢሎም ዝሸፈንዎ ከባቢ ሳዕሪ መሬት ይበሃል።
- 5 ሳዕርን ኣናእሽቱ ኣእዋምን ተሓዋዊሶም ዝርከብሉ ከባቢ ሳዕሪ መሬት ይበሃል።
- 6 እጸዋት ምድረበዳ ሓያል ዋዒ ናይ ምጸዋር ዓቕሚ ኣለዎም።
- 7 ብርሰት እጸዋት ተፈጥሮ እንትኸሰት እንስሳት ዘገዳም ናብ ካልእ ቦታ ይስደዱ።

3.1.4 ሳዕቤን ቅልጡፍ ዕብዮት በዝሒ ህዝቢ ኣብ እጸዋት ተፈጥሮን እንስሳት ዘገዳምን

ቅልጡፍ ዕብዮት በዝሒ ህዝቢ ብኸመይ ብርሰት እጸዋት፣ ምስዳድ እንስሳት ዘገዳምን ምፅንቃቕ ሃፍቲ ዱርን የስዕብ? እስቲ ተመያየጥሉ? ሎሚ ኣብ ዝተፈላለዩ ከባብታት እጸዋት ኣልቦ ኾይኑ እንሪኦ መሬት ቀደም ብእጸዋት ተሸፊኑ ዝነበረ እዩ። በዝሒ ህዝቢ እናወሰኸ ምስከደ ግና ወዲሰብ ንሕርሻ፣ ንመንበሪ ዝኾን ቦታ፣ ንመስርሒ ገዛን ናውቲ ሕርሻን፣ ንሓዊ ዝኾን ዕንፀይቲን ዝመሳሰሉን ንምርካብ ዱር ብምጭፍጫፍ ክበርስ ገይርዎ።

ቅልጡፍ ዕብዮት በዝሒ ህዝቢ ኣብ እንስሳት ዘገዳም እንታይ የስዕብ? ልዕል ክብል እጸዋት መንበሪ እንስሳት ዘገዳም ምኽኛም ተማሂርኩም ኢኹም። ዕቤት በዝሒ ህዝቢ እናወሰኸ እንትኸይድ ወዲሰብ ዱር ንዝተፈላለዩ ጥቕሚ ከምዘብርስ እውን ተማሂርኩም ኢኹም።

ስለዚ ብምኸንያት ቅልጡፍ ዕብዮት ወሰኸ በዝሒ ህዝቢ እንስሳት ዘገዳም ዝነብረሎም ዱር እንትጭፍጨፉን ብባርዕ ሓዊ እንትነዱን እንስሳት ዘገዳም ናብ ካልእ ቦታ ይስደዱ፣ ገሊኦም ድማ ስለዝሞቱ በዝሒም ይንኪ። ጠለ እቲ ከባብን ልሙዕነት መሬትን ይንኪ። ምዝባዕ ከባቢ ሃፍቲ ተፈጥሮ ይፍጠር።

ስለዚ ቅልጡፍ ዕብዮት በዝሒ ህዝቢ ኣብ ኣጠቓቕማ ዱር ብርሰትን ኢሎውን ውድመትን፣ ኣብ እንስሳት ዘገዳም ድማ ስደትን ሞትን ስለዘስዕብ ብሓፈሻ ሃፍቲ ዱርን እንስሳት ዘገዳምን ተመናሚኑ ክበርስን ኣብ ገሊኡ ድማ ተፀንቂቂ ንሓዋሩ ክጠፍእን ዝገብር እዩ።

ንጥፈት

ንግብይቲ ሰባት ሓቲትኩም

- ◆ ቅድሚያ 30 - 40 ዓመት አየናይ ክፋል ከባቢኹም ብእፅዎት ዝተሸፈነ ከምዝነበረ
- ◆ አብቲ ከባቢ እንታይ እንታይ እንስሳት ከምዝነበሩ፤
- ◆ ቀንዲ ምኽንያት ምብራስ እፅዎትን ምጥፍእ እንስሳትን እንታይ ከምዝኾኑ ንክፍሊ ፀብፃብ አቕራብኩም ተመያየጥሉ፡፡

3.1.5 ዕቀባ እፅዎት ተፈጥሮን እንስሳት ዘገዳምን

ተምሃሮ ልዕል ክብል ብርሰት እፅዎት ተፈጥሮ ዘስዕቡ ኩነታት ብዝርዝር ተማሃርኹም ኢኩም። ብርሰት እፅዎት ተፈጥሮ ከመይ ምክልኻል ይካኣል? ኣብ ከባቢኹም ምክልኻል ብርሰት እፅዎት ብኸመይ ይካየድ? ህልውና እንስሳትን ወዲሰብን ኣብ እፅዎት ዝተመሰረተ እዩ። ስለዚ እፅዎት ግቡእ ክንክን ተገይርኩም ክዕቀቡ ኣለዎም። ቀንዲ ሚላታት ዕቀባ እፅዎት ተፈጥሮ እዞም ዝስዕቡ እዮም።

- ⊖ ዳግመ ግረባ ምክያድ፡- እዚ ማለት እፅዎት ብዝተፈላለዩ ምኽንያት ተቆሪዖም ኣብ ጥቕሚ እንትውዕሉ መተካትኦም ቀልጢፎም ዝዓብዩ ተኸልታት ኣፍሊስካ ብምትካል ምትካእ እዩ።
- ⊖ ተፈጥሮአዊ እፅዎት ጠጢዖም ክዓብዩ ዝኸኣሎም ከባብታት ተፈሊጦም ካብ ምንቅስቃስ እንስሳትን ሰብን ክኸለሉ ምግባር።
- ⊖ ኣብ ከባቢ ዱር ባርዕ ሓዊ ከፈጥሩ ዝኸኣሉ ምንቅስቃሳት ምክልኻል።
- ⊖ ንፍግረ መሬት ኣብ ዝተቃለዐ መሬት ዘላታትን ግድባትን ምስራሕ፤ እዚ ሚላ እፅዎት ብግቡእ ንኸዓብዩ ዝኸኣሎም ማይን ሓመድን ተሸርሺሩ ከይኸይድ ይሕግዝ።
- ⊖ መግሃጫ /ጋህፂ/ እንስሳት ብብእዎኑ ምቅይያር። ኣብዚ እንስሳት ዘምገበሉ ቦታ ብተደጋጋሚ ብእንስሳት ተረጊፁ ሓመደ ብማይን ንፋስን ስለዘይኸርኸር እቲ ቦታ ተመሊሱ እፅዎት ከብቁል ይኸኣል።
- ⊖ ኣገባብ ዘይብሉ ኣጠቓቕማ እፅዎት ዝከላኸል ሕጊ ብምውፃእ ብህዝብን መንግስትን ተግባራዊ ምግባር።
- ⊖ ዓቕሚ ከባቢ ማሕበረሰብ ኣብ ኣጠቓቕማ እፅዎት ክዓቢይ ምግባር።
- ⊖ ቅልጡፍ ዕብየት በዝሒ ህዝቢ ምቁፅፃር

ልዕል ክብል እንስሳት ዘገዳም ንምዕበል ቱሪዝም ዘለዎም ረብሓ ተማሃርኩም ግና ካብ እንስሳት ዘገዳም እንረኽቦ ጥቕሚ ክንረክብ ግቡእ ክንክንን ዕቀባን ከንገብረኩም እንተኸኣልናዮ።

እንስሳት ዘገዳም ብኸመይ ክዕቀቡ ኣለዎም? ኣብ ከባቢኹም ዕቀባ እንስሳት ዘገዳም ብኸመይ ይካየድ? ተመያየጥኩም። እንስሳት ዘገዳም ብዝተፈላለዩ ሚላታት ምዕቃብ ይካኣል።

ንኣብነት

- ☞ ተፈጥሮአዊ ፍልፍል ቀለቦምን መንበሪኦምን ዝኾነ እጅዋት ካብ ብርሰት፣ ጨፍጫፍን ባርዕ ሓዊን ምስላው፣
- ☞ ካብ ዘይሕጋዊ ሃድን ምክልኻል፣
- ☞ ዝዕቀቡሎም ፖርክታት ክህሉ ምግባር፣
- ☞ ኣብ ዕቀባ ሃፍቲ ተፈጥሮ ዝሰርሑ ውደባት ምትብባዕ፡፡

ብሂራዊ ፓርክታት ኢትዮጵያ

ኣብዚ ሕዚ እዋን ኣብ ሃገርና ዓበይቲ ብሂራዊ ፓርክታት ዝተፈላለዩ ዓይነት እንስሳት ዘገዳም ካብ ብርሰት ተዓቂቦሙሎም ይርከቡ። ንኣብነት ኣብ ካልእ ሃገር ዘይርከቡ ኣብ ኢትዮጵያ ጥራሕ ዝርከቡ ብርቂ እንስሳት ዋልያን ጭላዳ ባቡንን ኣብ እምባታት ሰሜን ፓርክ፣ ኒያላ ኣብ እምባታት ባሌ ፓርክ ተዓቂቦም ይርከቡ። ንዞም ብርቂ እንስሳትና ንምርኣይ ብዙሓት ዑደተኛታት ናብዞም ፓርክታት ዑደት የካይዱ እዮም። ከም ማሕበር ሓለዋ እንስሳት ዘገዳም ኢትዮጵያ እንስሳትን ከባብን ዝከናኸን ትካል ኣብ ዕቀባ ሃፍቲ ተፈጥሮ እናሰርሑ ይርከቡ።

ንጥፊት

3 (ሰለስተ) ካርታታት ብሂራዊ ፓርክታት ኢትዮጵያ ስኢልኩም ንክፍሊ ኣቕራብኩም ተመያየጡሉ፡፡

መጠቓስሊ

ብዘይ ወድሰብ ኢድ ኣታውነት ብተፈጥሮ ጥራይ ዝበቐሉ ተኸልታት ብሓፈሻ እጅዋት ተፈጥሮ ይበሃሉ። ኾይኑ ግና ኣብ ዓለምና ዝርግሐ እጅዋት ተፈጥሮ ብማዕርነት ዝተዘርግሐ ኣይኮነን። ገሊኡ ብፅዕኛ ኣግራባት እንትሸፈንፈን ገሊኡ ድማ ምድረ በዳ ይኸውን። ዝርግሐ እጅዋት ተፈጥሮ ዝውሰን ብመሰረት መጠን ዝናብ፣ ረስኒ፣ ብራኽ ልሙዕነት ሓመድ፣ ንፋስን ኢድ ኣታውነት ደቂ ሰባትን እዩ። ኣብ ቀርኒ ኣፍሪካ ዝርከቡ ቐንዲ እጅዋት ተፈጥሮ ዱር፣ ሳዕሪ መሬትን እጅዋት ምድረ በዳን እዮም።

እንስሳት ዘገዳም ምብራቕ ኣፍሪካ ብዙሓት እዮም። ገለገሊም ኣብ ካልእ ቦታ ዘይርከቡ እዮም። ንኣብነት ዋልያ፣ ኒያላ፣ ጭላዳ ባቡን ዝመሳሰሉ ኣብ ካልኦት ሃገራት ኣይርከቡን። እጅዋት ተፈጥሮ ካብ ዝህብዎ ረብሓታት ፍልፍል ምግቢ፣ መንበሪ እንስሳት ዘገዳም፣ ዕቀባ ሓመድ፣ ንመስርሕ ገዛ፣ ፍልፍል ኦክስጅን፣ ንነዳዲ፣ ምስሓብ ዝንብን ጠልን፣ ምንካይ ብኸለትኣየርን እቶም ቀንድታት እዮም። እንስሳት ዘገዳም ፍልፍል ሃፍቲ ቱሪዝም እዮም።

ብተወሳኺውን ንሳይንሳዊ መፅናዕትን ምርምርን ዓብዪ ረብሐ ኣለዎም። ስለዚ እጅዋት ተፈጥሮን እንስሳት ዘገዳምን ዘድሊ ክንክን፣ ሓለዋን ዕቀባን ክግበረሎም ይግባእ። ዝተፈላለዩ ፓርክታት ክሰርሑን ክንክን ክግበረሎምን ኣለዎም።

ማህደረ ቃላት

ቁልፍ ቃላት	ትርጉም / መብራህርሂ
1 ዱር	ብፅዕኛ አእዋም ዝተሸፈነ ቦታ።
2 ቱሪስት	መንፈሱ ንምህዳስ ናብ ዝተፈላለዩ ሃገራት ወይድማ ቦታታት ብምዝውዋር ዑደት ዘካይድ ሰብ።
3 ምድረበዳ	ዓመታዊ መጠን ዝናብ ትሕቲ 250 ሚሊሊትር ዝኾነን ዝባደመ ቦታ።
4 ዳግመ ግረባ	ተኸልታት አፍሊስካ ዳግም ብምትካል ንዝተቐረፁ አእዋማት ምትካእ።
5 ብሄራዊ ፓርክ	እንስሳት ዘገዳም ዝዕቆቡሉ ሰፊሕ ዝተኸለለ ቦታ

መጠቓሰሲ ሕቶታት

- ሀ ንሕድሕድ ሕቶ ካብ ዝተወሃቡ መማረጺ መልስታት ነቲ ዝበለፀ መሪፅኩም መልሱ።**
- ቀንዲ ዓይነት እፅዋት ሃገራት ቀርኒ አፍሪካ ዘይኮነ አየናይ እዩ?
 - ሀ እፅዋት ኮኒፈረስ **ሐ** ሳዕሪ መሬት
 - ለ ዱር **መ** እፅዋት ምደረበዳ
 - ኣብ ኢትዮጵያ ጥራሕ ዝርከብ እንስሳ ዘገዳም አየናይ እዩ?
 - ሀ ዝብኢ **ለ** አንበሳ **ሐ** ኒያላ **መ** ነብሪ
 - ረብሓ እፅዋት ተፈጥሮ
 - ሀ ፍልፍል ካርቦን ዳይኦክሳይድ እዩ **ሐ** ፍግረ መሬት ዝከላኸል እዩ
 - ለ ፍልፍል ምግቢ እዩ **መ** መንበሪ እንስሳት ዘገዳም እዩ
 - ኣብ መብዛሕትኦም ሃገራት ቀርኒ አፍሪካ ዝርከቡ እንሳሳት ዘገዳም
 - ሀ ሓርማዝን ዋልያን **ሐ** ነብርን ዘራፍን
 - ለ ዝብእን ብኻርያን **መ** ድሙን ከልብን
 - እንስሳት ዘገዳም
 - ሀ መሳሕብ ዑደተኛታት እዮም **ሐ** መንግሥት ሰብን አቕሑን እዮም
 - ለ መሰርሒ ገዛ እዮም **መ** ምስ ሰብ ዝነብሩ እዮም
 - ካብዞም ዝስዕቡ ብርሰት እፅዋት ዘስዕብ አየናይ እዩ?
 - ሀ ግድባት ምስራሕ **ሐ** ዳግም ግረባ
 - ለ ምኽላል ዱር **መ** ፍግረ መሬት
 - ቅልጡፍ ዕቤት በዝሒ ህዝቢ እንትህሉ
 - ሀ ጨፍጫፍ ዱር ይንኪ **ሐ** ባርዕ ሓዊ ይንኪ
 - ለ ደሌት ንሕርሻ ዝኾን ቦታ ይንኪ **መ** ልሙዕነት ሓመድ ይንኪ

8 ሜላ ዕቀባ እንስሳት ዘገዳም ዘይኮነ

ሀ ሕጋዊ ሃደን ምክልኻል

ለ ፓርክታት ምንካይ

ሐ ጨፍጫፍ እፅዋት ምክልኻል

መ ኩሎም መልሲ እዮም

ለ ነዞም ዝስዕቡ ሕቶታት ብዝግባእ ተገንዚብኩም ትኸክለኛ መልሲ ሃቡ።

1 እንስሳት ዘገዳምን ቱሪዝምን ዘለዎም ምትእስሳር ግለፁ።

2 ኣብ መንጎ ዱር፣ ሳዕሪ መሬትን እፅዋት ምደረቦዳን ዘሎ ኣፈላላይ ግለፁ።

3 ረብሓ ቱሪዝም እንታይ እንታይ እዮም?

4 ሓረሰቶትን እንስሳ ዘገዳምን ብኸመይ ተሳኒዮም ክነብሩ ይኸእሉ?

5 ምሕላው እንስሳት ዘገዳምን መንበሪኦምን እንታይ ረብሓ ኣለዎ?

6 በዝሒ ህዝቢ እንትውስኽ ብርሰት እፅዋትን እንስሳት ዘገዳምን የስዕብ። ብኸመይ?

7 መግሃጫ እንስሳት በብእዋኑ ምቅያር ብኸመይ ብርሰት እፅዋት ይከላኸል?

8 ቀንዲ ዓይነታት እፅዋት ተፈጥሮ ኢትዮጵያን ቀርኒ ኣፍሪካን ዘርዝሩ።

9 ኣብ መንጎ እፅዋት ተፈጥሮን ሰብ-ተክል እፅዋትን ዘሎ ኣፈላላይ ግለፁ።

10 ንዝርገሐ እፅዋት ፅዕንቶ ካብ ዘሕድሩ ነገራት ነቶም ኣርባዕተ ዘርዝሩ።

11 ካብቶም ቀንዲ ሜላታት ዕቀባ እፅዋት ተፈጥሮ ነቶም ሓሙሽተ ዘርዝሩ።

12 ካብቶም ቀንዲ ሜላታት ዕቀባ እንስሳት ዘገዳም ነቶም ሰለስተ ግለፁ።

